

ВІДГУК
офіційного опонента
Заблодської Інни Володимирівни
на дисертаційну роботу **Долиняк Юлії Олександрівни**
на тему «Розвиток регіональних ринків освітніх послуг в умовах
європейської інтеграції», подану до спеціалізованої вченої ради К 32.051.06
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.05 – «Розвиток продуктивних сил і регіональна
економіка»

На відгук надані дисертація, автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Зміст роботи викладено на 257 сторінках комп'ютерного тексту, включає 42 таблиці, 33 рисунка, список використаних джерел містить 187 найменувань. Автореферат представлений на 22 сторінках і містить 5 рисунків та 1 таблицю. Копії опублікованих автором праць з 14 найменувань, в тому числі 6 статей у фахових виданнях України, з них 3 – наукових виданнях, що включені до наукометричних баз, 8 матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

**Актуальність теми дослідження, її зв'язок з державними
та галузевими науковими програмами, планами, темами**

Розвиток регіональних ринків освітніх послуг, реформування системи освіти України, розробка та запровадження стратегічних напрямів розвитку регіональних ринків освітніх послуг з урахуванням вимог та стандартів Європейського Союзу, є пріоритетним напрямом сучасної регіональної політики, яка сприяє підвищенню соціально-економічного рівня розвитку регіонів та відновленню економічного потенціалу України. Незважаючи на значний обсяг дослідницьких публікацій за тематикою щодо розвитку ринку освітніх послуг, залишаються мало висвітленими та недостатньо обґрунтованими теоретико-методичні і практичні засади розробки стратегії розвитку регіональних ринків освітніх послуг в умовах європейської інтеграції.

З огляду на вищезазначене, тема дисертаційної роботи Долиняк Ю.О. «Розвиток регіональних ринків освітніх послуг в умовах європейської інтеграції» відповідає потребам сучасності та є актуальною.

Дисертація виконана відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки «Трансформація зовнішньоекономічної діяльності України в умовах реалізації європейського вибору», а також держбюджетних тем «Єврорегіон „Буг”»: передумови та стратегічні пріоритети сталого просторового розвитку» (державний реєстраційний номер 0109U000580); «Єврорегіон „Буг”: ринкова трансформація в умовах міжрегіональної інтеграції» (державний реєстраційний номер 0111U002147); «Інноваційні форми активізації бізнесу в умовах

європейської інтеграції» (державний реєстраційний номер 0115U002350); «Регіональні ринки в умовах європейської інтеграції: механізми конкуренції та конвергенції» (державний реєстраційний номер 0118U001094).

Враховуючи вищезазначене, можна констатувати, що дисертаційне дослідження Долиняк Юлії Олександровни виконано на актуальну тему і спрямовано на поглиблення теоретичних зasad розвитку регіональних ринків освітніх послуг та розробку рекомендацій щодо їх розвитку в умовах європейської інтеграції.

Мета і результати дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень

Мета дисертаційної роботи Долиняк Ю.О. полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо розвитку регіональних ринків освітніх послуг в умовах європейської інтеграції. Відповідно до мети чітко визначені завдання, об'єкт і предмет дослідження.

Використання значної кількості праць вітчизняних та зарубіжних науковців, узагальнення теоретичних підходів, аналіз статистичної інформації забезпечують достовірність одержаних результатів, визначають високу обґрунтованість основних наукових результатів, положень наукової новизни та висновків.

Дисертант використовує загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, а саме: історико-логічний, системно-структурний, структурно-логічний, групування, – які дали змогу висвітлити теоретико-методичні підходи до аналізу розвитку регіональних ринків освітніх послуг (п. 1.1, 1.2, 1.3), розкрити особливості їх розвитку в Україні (п. 2.1); індексний метод, метод ранжування, методи статистичного та порівняльного аналізу – для оцінки розвитку регіональних ринків освітніх послуг (п. 1.3 й 2.2); методи кореляційного та регресійного аналізу – для оцінки впливу факторів розвитку регіональних ринків освітніх послуг і прогнозування їх змін (п. 2.3); методи теоретичного узагальнення, синтезу, DEA-аналізу – для оцінки ефективності функціонування регіональних ринків освітніх послуг й обґрунтування стратегічних напрямів їх розвитку (п. 3.1), удосконалення механізму регулювання цих ринків (п. 3.2) і розробки рекомендацій щодо розвитку регіональних ринків освітніх послуг в умовах європейської інтеграції (п. 3.3).

Апробація на 10 міжнародних і всеукраїнських науково-практических конференціях, публікації у фахових наукових виданнях та виданнях, що внесені до міжнародних наукометрических баз даних, підтверджують обґрунтованість і достовірність отриманих результатів.

Найбільш вагомі результати дослідження, їх наукова новизна

В своєму дослідженні автор розкриває теоретико-методичні підходи та розробляє практичні рекомендації щодо розвитку регіональних ринків освітніх послуг в умовах європейської інтеграції. Найважливими науковими досягненнями дисертації можна вважати наступні:

заслуговує на увагу розвиток визначення сутності регіонального ринку освітніх послуг, яка на відміну від існуючих тлумачень, розглядається як складна, відкрита, динамічна система соціально-економічних відносин між суб'єктами цього ринку – надавачами, споживачами освітніх послуг, замовниками й посередниками, що забезпечують освітню діяльність у межах визначеної території, яка розвивається у контексті закономірностей ринкової економіки під дією механізму державного регулювання (с. 31-39);

важливим результатом дослідження є удосконалення методичного підходу до аналізу розвитку регіональних ринків освітніх послуг, який охоплює послідовну реалізацію етапів її проведення (аналіз розвитку ринку освітніх послуг на національному рівні; оцінку розвитку регіональних ринків освітніх послуг; аналіз факторів розвитку регіональних ринків освітніх послуг; аналіз ефективності їх функціонування; обґрунтування пропозицій щодо стратегічних напрямів розвитку регіональних ринків освітніх послуг) (с.40-63);

становить інтерес розвиток методичного прийому оцінювання розвитку регіонального ринку освітніх послуг, який передбачає відбір, систематизацію, нормування статистичних показників, обрахунок часткових індикаторів рівня розвитку регіональних ринків освітніх послуг («освіта», «наука», «інвестиції») і визначення інтегрального індексу, на основі якого формується рейтинг регіонів та здійснюється їх групування за рівнем розвитку ринку освітніх послуг (с.119 - 125);

має сенс сформований у роботі концептуальний підхід до регулювання регіональних ринків освітніх послуг, який передбачає формування комплексного механізму державного і ринкового впливу на ринок освітніх послуг та виокремлення принципів, методів й інструментів його регулювання, запровадження яких сприяє отриманню якісної і доступної освіти в регіоні та інтеграції до європейського освітнього простору (с.172-173);

у роботі дістали подальший розвиток наукові підходи до визначення ефективності функціонування регіональних ринків освітніх послуг, на основі застосування DEA-аналізу для встановлення рівня відповідності попиту та пропозиції освітніх послуг у регіоні (с 75-77);

автором уточнено класифікація факторів розвитку регіональних ринків освітніх послуг шляхом їх виокремлення, систематизації та групування на зовнішні фактори (економічні, соціально-демографічні, політичні, науково-технічні та природно-географічні фактори тощо) та внутрішні фактори, що впливають на попит, пропозицію й ціну освітніх послуг (доходи населення та середня заробітна плата, споживчі витрати на освіту, капітальні інвестиції й бюджетне забезпечення сфери освіти, економічна активність населення та ін.) (с.126-142);

заслуговує на увагу визначені автором стратегічні напрями розвитку регіональних ринків освітніх послуг в Україні у контексті реалізації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом: удосконалення інституційного забезпечення системи освіти відповідно до європейських вимог; приведення у відповідність ринку освітніх послуг до потреб регіонального ринку праці та пріоритетів програм регіонального розвитку; запровадження інноваційних

підходів до функціонування сфери освіти; диверсифікацію джерел фінансування освітньої діяльності; налагодження взаємодії освіти, науки, бізнесу та влади, що сприятиме адаптації освітньої політики України до європейських норм та стандартів (с. 146-169);

мають рацио розроблені автором рекомендації щодо створення освітніх кластерів, формування маркетингових стратегій навчальними закладами та розробки й реалізації освітніх форсайт-проектів у регіоні запровадження яких сприятиме забезпечення населення якістю і доступною освітою, інноваційного розвитку економіки, з урахуванням соціально-економічних і культурно-історичних регіональних особливостей відповідно до державних пріоритетів та європейських цінностей (с.183-198).

Всі представлені пропозиції дисертанта виходять з глибокого економічного аналізу, а за своїм змістом є цілком реальними і придатними для практичного використання. Підтвердженням обґрунтованості положень і висновків, сформульованих в дисертaciї, є також чітка логіка та послідовність вирішення поставлених завдань і викладення матеріалу.

Теоретична цінність та практична значущість наукових результатів

Обґрунтовані у дисертaciї положення наукової новизни розширяють теоретичний апарат регіональної економіки щодо розвитку регіональних ринків освітніх послуг України в умовах європейської інтеграції, а також є значимим внеском у розвиток теорії регіонального управління та регіоналістики. Основні наукові положення дисертaciї доведені до рівня практичних рекомендацій, які дозволяють забезпечити розвиток регіональних ринків освітніх послуг в умовах європейської інтеграції.

Практична значимість розроблення та впровадження науково-практичних підходів до організаційно-економічного забезпечення розвитку регіональних ринків освітніх послуг в умовах європейської інтеграції України підтверджено довідками органів державного та регіонального управління, зокрема Волинською обласною державною адміністрацією; Управлінням розвитку інвестицій та європейської інтеграції Волинської обласної державної адміністрації; Управлінням охорони здоров'я Волинської обласної державної адміністрації; Приватним акціонерним товариством «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом».

Теоретико-методичні положення дисертaciї роботи можуть бути використані керівниками і спеціалістами органів регіонального управління, місцевого самоврядування задля прийняття практичних рішень щодо розвитку регіональних ринків освітніх послуг.

Науково-практичні рекомендації дисертанта впроваджено в навчальний процес під час підготовки навчально-методичних матеріалів, проведення лекційних і практичних занять у Луцькому національному технічному університеті та Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки.

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в наукових фахових виданнях

Основні положення та висновки дисертації Долиняк Ю.О. знайшли своє відображення у наукових публікаціях, доповідалися на міжнародних, всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях. Результати проведених досліджень викладено в 14 наукових працях загальним обсягом 5,4 друк. арк., із яких особисто дисертанту належить 4,56 друк. арк.; серед них 6 – у фахових наукових виданнях України, з яких 3 – у наукових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз даних; 8 – апробаційного характеру у вітчизняних та іноземних збірниках. Особистий внесок здобувача у тих роботах, які опубліковано у співавторстві відзначений у списку праць, наведеному в авторефераті. Обсяг та зміст публікацій відповідає вимогам, встановленим Міністерством освіти і науки України.

Дисертаційна робота Долиняк Ю.О. є логічно структурованою, відповідає меті та завданням дослідження, забезпечує повне висвітлення отриманих результатів. Робота є завершеним науковим дослідженням, містить необхідні теоретико-методичні положення, аналітичні розробки та перспективні напрями, що достатньо повно висвітлені у відповідних розділах дисертації та опублікованих наукових працях. Дисертаційна робота є авторським дослідженням, спрямованим на вирішення науково-прикладного завдання, яке полягає в обґрунтуванні науково-методичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо розвитку регіональних ринків освітніх послуг в умовах європейської інтеграції.

Відповідність дисертації та автореферату встановленим вимогам

Дисертація виконана українською мовою у науковому стилі з дотриманням логічної послідовності подання матеріалу, оформлена відповідно до норм і правил Міністерства освіти і науки України. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Автореферат ідентично відображає зміст дисертації та основні положення наукової новизни. В авторефераті повною мірою розкриті основні результати, що отримані в процесі дослідження, ступінь новизни розробок, основні положення і рекомендації.

Дискусійні положення дисертаційної роботи та зауваження щодо змісту дисертації

В дисертаційній роботі Долиняк Ю.О. є певні висновки й твердження, які можна вінести до категорії дискусійних і таких, що потребують додаткових пояснень та уточнення, зокрема такі:

1. Відзначаючи ґрунтовний підхід дисерантки до розгляду теоретико-методичних основ дослідження розвитку регіональних ринків освітніх послуг в умовах європейської інтеграції, слід констатувати, що доцільно було б чітко визначити та охарактеризувати діючий механізм регулювання регіонального ринку освітніх послуг. Це дозволило б визначити його сильні та слабкі сторони

в умовах європейської інтеграції та розробити рекомендації щодо удосконалення наявних на теперішній час інструментів регулювання. Серед пропозицій щодо вдосконалення регулювання регіональних ринків освітніх послуг відсутнє питання регулювання освітніх міграцій в напрямку зменшення їх ризиків. Питання оцінки наслідків освітньої міграції потребує більшої уваги та дослідницьких зусиль (с. 170-182).

2. Погоджуючись із обґрунтованістю і практичною значимістю пропозицій щодо диверсифікації джерел фінансування освітньої діяльності, запровадження інноваційних підходів до функціонування сфери освіти та ін., варто було б конкретизувати висвітлені у роботі пропозиції щодо покращення інфраструктурного забезпечення регіональних ринків освітніх послуг з урахуванням європейського досвіду (с. 158).

3. Щодо наукової новизни про удосконалення методики оцінювання розвитку регіонального ринку освітніх послуг, то слід зауважити, що більш вдало цей науковий здобуток слід було визначити як удосконалення методичного прийому або методичного підходу до оцінювання розвитку регіонального ринку освітніх послуг, оскільки автор не вказує яку саме методику від удосконалює, адже методик оцінювання розвитку регіонального ринку освітніх послуг дуже забагато (с. 64-77).

4. У п.3.1. недостатньо повно розкрито способи, заходи та інструменти реалізації таких стратегічних напрямів розвитку регіональних ринків освітніх послуг в Україні, як: вдосконалення та розвиток інституційного забезпечення системи освіти згідно з європейськими вимогами. Варто було вказати, чи розроблені в Україні стратегічні напрями розвитку регіональних ринків освітніх послуг в умовах європейської інтеграції і чим вони відрізняються від запропонованих автором.

5. Запропоновані практичні рекомендації щодо застосування концепції управління форсайт-проектами в освітній сфері, варто було б доповнити ілюстраційним матеріалом та розкрити чіткий механізм розробки та реалізації освітніх форсайт-проектів у конкретному регіоні, наприклад, у Волинській області (с. 196-198).

6. За результатами здійсненої диференціації регіональних ринків освітніх послуг за рівнем їх ефективності необхідно було розробити пропозиції для регіонів України, у яких відносно низький показник ефективності функціонування ринків освітніх послуг та визначити конкретні методи та інструменти регулювання розвитку цих ринків (с. 147-150).

7. Робота не позбавлена помилок стилістичного та орфографічного характеру.

Зазначені дискусійні положення не носять деструктивного характеру та не зменшують наукову та практичну цінність представленого дослідження. Дискусійність окремих положень дисертації засвідчує складність та багатогранність обраного для вирішення наукового завдання, а також перспективність подальшого дослідження сформульованих автором проблемних питань.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Долиняк Юлії Олександрівни на тему «Розвиток регіональних ринків освітніх послуг в умовах європейської інтеграції» є завершеною науковою працею, в якій отримано науково обґрунтовані теоретичні результати, що в сукупності надають подальший розвиток науково-методичним основам забезпечення розвитку регіональних ринків освітніх послуг в Україні. Роботу виконано на високому науково-методичному рівні. Дослідження логічно структуроване, є цілісним, містить наукову новизну та практичну цінність. Обсяг та оформлення дисертації, в цілому, відповідають пп. 9, 11, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 656 від 19.08.2015 р. та №1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що дисертаційна робота Долиняк Юлії Олександрівни на тему «Розвиток регіональних ринків освітніх послуг в умовах європейської інтеграції» за своїм змістом повністю відповідає паспорту спеціальності 08.00.05 – «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка», а її автор, Долиняк Юлія Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за означену спеціальністю.

Офіційний опонент:

Завідувач відділу проблем
міжрегіонального співробітництва
Інституту економіко-правових досліджень
Національної академії наук України,
доктор економічних наук, професор,
Заслужений економіст України

І.В. Заблодська

Засвідчую:

Тимчасово виконуючий обов'язки
ученого секретаря
Інституту економіко-правових
досліджень НАН України,
кандидат юридичних наук



Т.С. Гудіма